

I N F O R M A T I O N

ÅRSBERETNING 2010

Foreningens generalforsamling 2010 blev afholdt tirsdag den 27. april på CSS, Københavns Universitet.

Bestyrelsens sammensætning 2010-2011

Forkvinde:

Gry Høngsmark Knudsen, mag.art., ph.d.-stipendiat, Institut for Marketing og Management, SDU

Øvrige medlemmer:

Inge Henningsen, cand.stat., seniorforsker, DPU, Århus Universitet

Anita Frank Goth, cand.mag., redaktør, KVINFO

Mia von Qualen, cand.mag., RUC

Diana Højlund Madsen, ph.d., cand.scient.soc., Institut for Samfund og Globalisering, RUC

Michala Hvidt Breengaard, cand.scient.soc., forskningsassistent, Koordinationen for Kønsforskning, KU

Vibeke Holm Hansen, cand.scient.soc., ph.d.-stipendiat, Sociologisk Institut, KU

Lotte Bloksgaard, ph.d., cand.scient.soc., adjunkt, FREIA – Center for Kønsforskning, AAU

Katrine Bindesbøl Holm Johansen, stud.scient.anth., KU

Beate Sløk-Andersen, cand.mag., fuldmægtig, DPU

Suppleanter:

Helle Poulsen, ph.d., cand.comm., fuldmægtig, Forsknings- og Innovationsstyrelsen

Bine Boldsen, stud.ling.merc, AU-HIH

Kritiske regnskabslæsere

Christina Fiig, lektor, FREIA – Center for Kønsforskning, AAU

Lene Mørk Hansen, museumsinspektør, Kvindemuseet

KRAKA-prisbestyrelsen

Forkvinde: *Gry Høngsmark Knudsen*

Bestyrelsesmedlem: *Anita Frank Goth*

Tidligere bestyrelsesmedlem: *Anne Scott Sørensen*, lektor, SDU

Tidligere bestyrelsesmedlem: *Yvonne Mørch*, lektor, RUC

Eksternt medlem: *Niels Ulrik Sørensen*, adjunkt, DPU

Administration

Medlemsadministration

I 2009 var der en nedgang i medlemstallet, som heldigvis blev vendt i løbet af 2010, hvor foreningen havde 176 medlemmer (85 studerende, 84 i arbejde og 7 institutioner).

Økonomi

2010 gav et overskud på 8.9869,89 kr. Foreningens økonomi fortsætter således med at være stabil og vi har nu en formue på 50.683,42 kr., så der også fremover er plads til at dække uforudsete udgifter eller tilbyde årskonferencerne underskudsgaranti.

Forskningspolitiske aktiviteter

Foreningen er repræsenteret i forskellige forsknings- og ligestillingspolitiske fora og har også i perioden taget selvstæn-

dige initiativer til fremme af en kønsforskningspolitisk dagsorden. I denne periode har vi bl.a. via koordinationsudvalget fortsat arbejdet med at få sat et nationalt kønsforskningsprogram på dagsordenen, hvilket foreløbig kulminerede i et velbesøgt arrangement med forskere, forskningsrådsrepræsentanter og politikere. Vi har også været aktive i en del høringer, bl.a. på lovforslag om Institut for Menneskerettigheds nye mandat på køn og ligestilling og Danidas handlingsplan på ligestillingsområdet, samt kommenteret på ligestillingsministerens perspektiv- og handlingsplan. Alle disse politiske udspil har også ført til at foreningen er blevet nævnt i diverse politiske debatter.

Grundlaget for at kunne deltage i disse aktiviteter er det politikpapir, som bestyrelsen begyndte at arbejde på lige efter sidste generalforsamling og som nu er at finde på hjemmesiden. Det er meningen at denne formulerede politik skal omsættes i en løbende handlingsplan.

Deltagelse i udvalg mv.

Foreningen er repræsenteret i forskellige udvalg, netværk og fora:

Koordinationen for Kønsforskning:

Foreningen har fortsat sit gode og tætte samarbejde med Koordinationen for Kønsforskning og har tidligere været repræsenteret i referencegruppen. Der er nu nedsat en styregruppe bestående af repræsentanter fra KU. Foreningen føl-

ger dog stadig Koordinationens virke tæt, bl.a. via koordineringsudvalget.

Kønsforskningsmiljøernes koordineringsudvalg:

Diverse bestyrelsesmedlemmer deltager i Koordinationsudvalget for Kønsforskning. Dette udvalg består af en række repræsentanter fra de danske kønsforskningsmiljøer, der mødes to gange årligt med henblik på at udveksle erfaringer, diskutere forskningsmæssige og forskningspolitiske initiativer og give øvrige indspark til Koordinatoren.

Kvinderådet:

Kvinderådet koordinerer de kvindepolitiske krav og påvirker udviklingen nationalt og internationalt. 46 organisationer er medlemmer. Helle Poulsen har siden 2006 repræsenteret Foreningen i Kvinderådets styrelse, hvor hun foruden de månedlige styrelsesmøder deltager i Kvinderådets internationale arbejde, arbejdet omkring politisk og ledelsesmæssig repræsentation og er tovholder på et udvalg om uddannelse og forskning.

Kønsnetværket:

Kønsnetværket er en sammenlutning af de fleste danske u-landsorganisationer og andre organisationer. Det er et fagligt netværk, der har til formål at styrke de danske u-lands-NGO'ers arbejde med køn, ligestilling og mainstreaming. Netværket bliver finansieret af Danida og huses af Folkekirkens Nødhjælp. Foreningen har deltaget i netværkets arbejde, da et af formåle-

ne er at få et mere kontinuert samarbejde mellem NGO'ere og forskere, der arbejder med køn og udvikling. Diana Højlund Madsen sidder i styregruppen.

Kvindemuseet i Danmark:

Foreningen har været repræsenteret i Kvindemuseets bestyrelse ved Christina Fiig, der tidligere har været medlem af Foreningens bestyrelse. Christina har i årets løb orienteret Foreningens bestyrelse om aktiviteter på Kvindemuseet for at bibeholde den kontakt, der har været tradition, da Kvindemuseet var repræsenteret i Foreningens bestyrelse.

Mainstreamingsnetværket:

Mainstreamingsnetværket består af en lang række organisations- og institutionsrepræsentanter, som er gået sammen om at lobby for mere køns-mainstreaming. Det gør netværket blandt andet ved at bruge organisationers navne og goodwill til at skubbe bag på politikere og embedsfolk. Mia von Qualen og Katrine Bindsbøl Holm Johansen deltagte i netværket.

Kvartalsmøder i

Ligestillingsafdelingen:

Foreningen indbydes hvert kvartal til et baggrundsgruppemøde for kvindeorganisationer i Ligestillingsafdelingen. Her fortæller afdelingen om de initiativer, der bliver sat i gang og organisationerne informerer om deres aktiviteter samt kommer med input til afdelingen. Forskellige bestyrelsesmedlemmer har deltaget i disse møder for foreningen.

Formidling/synliggørelse

Nyhedsbrev, web og blog

Bestyrelsen er begyndt at bruge mulighederne på nettet mere til at informere og inddrage foreningens medlemmer.

Hjemmesiden er blevet relanceret i et nyt layout, der integrerer bloggen direkte med resten af siden. Det er meningen at der skal bygges en egentlig nyhedsbrevsfunktion ind i konceptet med tiden.

Bloggen skal bruges til at offentliggøre foreningens forskningspolitiske tiltag og debatoplæg, invitere til debat og formidle interessante links, artikler, arrangementer mv. af interesse for kønsforskning. Under årskonferencen i Aalborg var der liveblogging fra hele konferencen.

Foreningen er også på Facebook, hvor der bliver linket til alle nye indlæg fra hjemmesiden.

Derudover har bestyrelsen arbejdet med et nyt grafisk design og der er blevet lavet en ny informationsfolder og andet materiale.

Vækstlaget

Foreningen har fortsat sit meget succesfulde samarbejde med Kvinfo – Vækstlaget, hvor færdige kandidater og ph.d.ere præsenterer deres forskning, og hvor der er tid til at netværke over en drink efterfølgende. Vækstlaget har nu eksisteret i 1½ år og har fortsat stort fremmøde – især har der været stor interesse for specialerne. Kandidaterne har også vist sig at være overraskende gode formidlere. Foreningen vil sammen med Kvinfo

fortsatte med Vækstlaget næste semester.

Kvinder, Køn & Forskning

Kvinder, Køn & Forskning bliver udgivet af en udgivelsesforening og er huset og støttet af Koordinationen for Kønsforskning. Derudover modtager det bevillinger fra Kulturministeriet og Forskningsrådet for Samfund og Erhverv. Foreningen har en økonomisk aftale med tidsskriftet, således at foreningens medlemmer modtager tidsskriftet.

Årskonferencen

Foreningens årskonference 2010 fandt sted i Odense lørdag den 24. april under temaet: At lægge krop til. Køn som politisk slagmark.

I 2011 blev konferencen afholdt i Aalborg 30. april. Konferencen var arrangeret af FREIA, under titlen: Magt og mobilisering. Der er som sagt flere blogindlæg på hjemmesiden fra konferencen.

Den fremtidige rækkefølge for årskonferencer er således:
2012: Roskilde
2013: København
2014: Århus
2015: Odense

KRAKA-prisen

Som det er tradition blev KRAKA-prisen uddelt ved årskonferencen. Prisen tildeltes i 2010 Lene Myong Petersen/Cho Shin-hee for ph.d.-afhandlingen *Adopteret – fortællinger om transnational og racialiseret tilblivelse*.

FORENINGEN FOR KØNSFORSKNING

Referat af generalforsamling 12. maj 2011 kl. 17.15-19

Referent: Malou Skougaard
Ordstyrer: Helle Poulsen

1. Valg af dirigent og referent

2. Godkendelse af dagsordenen

· Dagsordenen godkendt.

3. Bestyrelsens årsberetning v/ Helle Poulsen

· Årsberetningen blev gennemgået kort.

4. Godkendelse af regnskab og budget

· Regnskab 2010: Der er overskud i regnskabet, omkring 9000 kr.

· Budget 2011:

- Foreningen regner med at holde nuværende medlems-tal.
- Møde- og rejseposten er blevet sat op, da der forventes større rejseaktivitet.
- Der er blevet sparet på Webhotellet, da man har fundet et billigere alternativ.
- Penge til foldere og nyt layout er taget fra formuen og optræder derfor ikke på budgettet.
- Der er desuden sat penge af fra formuen til årsmødet i 2015, hvor der er 25 års jubilæum.
- Regnskab og budget blev godkendt.

5. Fastsættelse af kontingent-takster for 2012

· Kontingenttakster sættes ikke op.

6. *Valg til ledige bestyrelsesposter*
 · Ordinære bestyrelsesmedlemmer: Mia von Qualen, Michala Hvidt Brengaard, Rebekka Mahler, Bine Boldsen og Mia Høwish Kristensen blev valgt.
 · Suppleanter: Inge Henningsen og Helle Poulsen blev valgt.
 · Christina Fiig og Lene Mørk fortsætter som regnskabslæsere.
 · KRAKA-Prisbestyrelsen: Gry Høngsmark Knudsen, Yvonne Mørch, Christina Fiig, Niels Ulrik Sørensen og Rebekka Mahler blev valgt.

7. Eventuelt

· Inge Henningsen foreslog, at der skulle holdes færre og længere bestyrelsesmøder af hensyn til bestyrelsesmedlemmer, der ikke bor i Kbh. Det blev foreslået at afholde bestyrelsesmøde hver anden måned, frem for hver måned. Det blev ydermere diskuteret hvorvidt nogle bestyrelsesmøder skulle holdes andre steder end i Kbh. Beslutningen vil blive taget på næste bestyrelsesmøde.
 · Mødet blev afsluttet og der blev sagt farvel og tak til Anita Frank Goth som fratræder som bestyrelsesmedlem.

KRAKA-PRISEN 2011

Kraka-prisen deles i år mellem to værker, der repræsenterer spændvidden i den aktuelle danske kønsforskning. Det ene er trebindsværket *Romantikkens forfatterinder* (2009) af Lise Busk-Jensen, der fortsætter og fornyr det klassiske projekt at dokumentere kvinders bidrag til den

danske kulturarv, og som kombinerer doktorafhandlingen med den brede fortælling i en dansksproget monografi. Det andet er artiklen *Biotourist Performances. Doing Parenting during the Ultrasound* (2011) af Charlotte Krøløkke, der viser nye veje ved at anvende et kombineret køns- og seksualitetsperspektiv i et komparativt studie af de nye reproduktionsteknologier (Danmark og USA), og som er udgivet i et internationalt fagfællebedømt tidsskrift og derved giver dansk kønsforskning en stemme over for et internationalt fagkollegium.

Romantikkens forfatterinder er en litteraturhistorisk afhandling om 76 danske forfatterinder, der er debuteret i perioden mellem 1820-1870, og hvoraf mange ikke tidligere har været kendte. Værket bidrager derved til det dokumentationsprojekt, der har udgjort en rød tråd i kønsforskningen siden 1970'erne. Debatten omkring *Romantikkens forfatterinder* har drejet sig om, hvorvidt de beskrevne forfatterskaber giver anledning til en revurdering af den litterære 1800-tals kanon. Lise Busk-Jensen forsøger ikke at svare på det spørgsmål én gang for alle, men peger enkelte ud, som må være et minimum, herunder Thomasine Gyllembourg og Mathilde Fibiger. Værket indstilles ikke mindst i kraft af det omfattende dokumentationsmateriale i bind 3, som vil være en rig kilde for videre forskning, og for de velskrevne analyser i bind 2 med vægt på forholdet mellem liv, værk og samfund. Læseren præsenteres her for Lise Busk-

Jensens fortælling om romantik og kvindelitteratur, baseret på et omfattende, livslangt engagement og en imponerende empirisk fylde.

Biotourist Performances. Doing Parenting during the Ultrasound er udgivet i det anerkendte internationale tidsskrift *Text and Performance Quarterly*. Artiklen præsenterer en del af Charlotte Krøløkkes forskning i køn og nye reproduktionsteknologier; her et projekt om ultralydsscanning. Undersøgelsen er baseret på observation ved 70 ultralydsundersøgelser, samtaler med 70 deltagere, interviews med 10 kvinder efter de havde født samt samtaler med professionelle på to klinikker i henholdsvis Danmark og USA (New Mexico). Charlotte Krøløkke konkluderer efter en yderst velskrevet og vittig indføring i materialet, at de kommende forældre (og øvrige familiemedlemmer, ikke mindst bedsteforældre) ved disse ultralydsundersøgelser indøver 'drejebøger' vedrørende køn, seksualitet, forældreskab/familieskab, der er koreograferet af de professionelle. Der iagttages en række kulturelle forskelle mellem Danmark og USA, men også en forbavsende grad af overensstemmelse i iscenesættelsen af de normer for køn, seksualitet og (kerne)familiedannelse, der indskriver det endnu ufødte liv i en bestemt forventningshorisont og social orden. Artiklen bidrager til at rejse spørgsmålet om de nye reproduktionsteknologiers kulturelle og sociale indlejring, og den opstiller den provokerende tese om "bio-turisme" som en

ny form for kolonialisering af såvel kvindeskroppen som fosteret.

For indstillingen *Kraka-bestyrelsen*, april 2011

Lise Busk-Jensen: *Romantikens forfatterinder*, bd. 1-3 (1838 sider). Gyldendal, 2009 (doktorafhandling, forsvaret 2010).

Charlotte H. Kroløkke: Bio-tourist Performances. Doing Parenting during the Ultrasound, i: *Text and Performance Quarterly* 31:1, 2011, pp. 15-36.

LISE BUSK-JENSEN: TAKKETALE

Tak for de velvillige ord om min bog og for min del af Kraka-prisen, som jeg føler mig meget bæret over at modtage. Tak til Foreningen for Kønsforskning, som har givet mig prisen, og til Else Høyrup, som har indstiftet den. Else Høyrups fag er naturvidenskab, men hun interesserer sig også for de naturvidenskabelige forskeres køn og naturvidenskabens historie. Hun har bl.a. skrevet om den russiske matematiker Sofja Kovalevskaia fra 1800-tallets sidste halvdel, og hun arbejder på en netversion af fysikkens historie. Jeg håber derfor, at Kraka-prisens gode giver ikke vil være utilfreds med, at en litterat som mig får del i prisen. Hun og jeg deler i alt fald interessen for de kvindelige pionerer og deres historie.

Min bog handler om romantikkens kvindelige forfattere eller *Romantikens forfatterinder*, som titlen siger. Flere har spurgt, hvorfor jeg bruger ordet forfatterinder. Erhvervsbetegnelser i femininum blev uglest af den 1970er-feminisme, som mit arbejde udspringer af. Vi ville ikke længere tale om forfatterinder, lærerinder, studier og kunstnerinder. Det lagde for meget vægt på personens køn og for lidt på vedkommendes kunnen.

Det mærkelige var, at ønsket om at udviske kønnet fra den slags erhvervsbetegnelser blev fremført netop af os, som satte forskningen i kvindelivet på dagsordenen. Forklaringen er, at vi betragtede alle kvinder før vores egen generation som undertrykte. De havde tilhørt *le deuxième sex*, det andet køn, som Simone de Beauvoirs hovedværk hedder. Når vi ville studere dem, var det for at afdække deres andenrangsstatus. Afvisningen af de kvindelige erhvervsbetegnelser var et udsagn om, at kønnets betydning i kvindernes liv skulle nedtones for at lette vejen til ligestilling.

Kvindeundertrykkelsen viste sig bl.a. ved, at kvinders historiske bidrag til kulturen rutinemæssigt blev overset og glemt. Der var ingen bøger af kvindelige forfattere på litteraturvidenskabs pensum, da jeg begyndte at studere. Det var derfor et oplagt feministisk projekt for mig at skrive om Mathilde Fibigers *Clara Raphael*, som satte gang i den danske kønsdebat i 1851. Til min overraskelse viste det sig

imidlertid, at Fibigers kvindeopfattelse og feministiske projekt ikke pegede direkte frem mod min egen tids strømpebevægelse. Vi moderne kvinder betragtede romantikkens kvinder som undertrykte, fordi de ikke var ligestillede i samfundet, men Fibigers opfattelse af undertrykkelsen var en anden. Denne anden, romantiske kvindelige identitet, som hun krævede ligestillet, og dens litterære udtryk, har jeg undersøgt i min bog.

Bogen omhandler alle de kvindelige danske forfatterskaber i romantikkens periode 1800-1870, 70 navngivne og 6 pseudonyme. Denne danske litteratur er desuden sat ind i sin europæiske litteratur- og kulturhistoriske sammenhæng. Jeg har undersøgt periodens kvinderolle, der var tæt forbundet med den særlige intimsfære, som periodens middelklassefamilie udviklede, og som kvindelitteraturen udgik fra. Intimsfærens kvindelighed forenede de tidligere århundreders dominerende kvindeskulturer, husmoder- og salonkulturen. For at gøre billedet fuldkomment, inddrog jeg de betydeligste europæiske kvindelige forfatterskaber fra 1800-tallets første halvdel, fra Frankrig Germaine de Staël og George Sand, fra England Jane Austen og Charlotte og Emily Brontë.

Bogen er et litteraturhistorisk arbejde, så hovedtesen er litterær. Jeg har argumenteret for, at forfatterinderne organiserede deres fortælling om kvindelivets konflikter i dannelsesromaner, som var periodens hovedgenre inden for

prosalitteraturen. Modsætningen mellem kvindernes ønske om at være ligestillede som borgere og have deres eget kvindelige livsområde i intimsfæren førte til udformningen af tre varianter af dannelsesromanen: ægteskabsromanen, der har hustruen og moderen som hovedperson, guvernanteromanen, der har den selv-forsørgede unge pige som hovedperson og emancipationsromanen, hvis hovedperson reflekterer kritisk over kønssystemet.

Ægteskabsromanen var hovedgenren i 1800-tallets første halvdel. Den handler om konflikterne i intimsfærens tre-kantsforhold mellem mand, hustru og barn. I Thomasine Gyllembourgs forfatterskab, som er den periodes og genrens betydeligste, er kvindeidealet hverken den gifte kone, der kun er optaget af husførelsen, eller den overspændte kvinde, der lever i romanernes drømmeverden. Det gode ægteskab skulle bygge på, at manden skaffede en indtægt og position i samfundet, mens kvinden udviklede omsorg for mand og børn og kulturelt liv i hjemmet. Hun skulle være hans madonna hjemme; han skulle være hjemmets og hendes patriarkalske beskytter. Sådan komplementerede mand og kvinde hinanden efter Gyllembourgs og den romantiske kønsfilosofis livssyn. I flertallet af sine romaner arbejdede Gyllembourg på at konstruere den romantiske patriark, som skulle være sidestykket til hendes ideal kvinde, tydeligst i hovedværket *Ægtetand* fra 1835. Den handler om en forsømt hustru,

der har svært ved at modstå en besøgende fransk-mands stormkur. Da hendes mand tilmed bagatelliserer ægtefolks mulige forelskelser til anden side, er hun tæt på at give efter, men utroskaben forhindres, fordi ægtemanden af frygt for at miste hende forbedrer sig og får større respekt for hendes følelser. Denne manipulerer med ægtemanden, hvor han må forbedre sig, for at hustruen skal undlade at tage en elsker, var samtidens mandlige anmeldere stærkt oprørte over.

Mathilde Fibigers *Clara Raphael* var den første danske guvernanteroman af en lang række. I guvernanteromanen søger heltinden sin identitet uden for sin egen familie og uden for ægteskabet, enten af lyst eller af nød. Det nye demokratiske samfund, som grundloven etablerede i 1849, krævede i højere grad end tidligere, at også middelklassens døtre skulle forsørge sig selv, hvis deres familie ikke var i stand til det. Flere kvinder tjente efterhånden deres egne penge som lærerinder, men de blev først hovedpersoner i kvindernes romaner efter 1870. I guvernanteromanen flytter heltinden ind som huslærerinde i en fremmed familie, som hun derved kan betragte udefra med et kritisk blik, men hun ender gerne hjemme igen, enten hos sin egen familie eller med en ægtemand. Alligevel oprullede genren et oprør mod den romantiske kønsdualisme og ægteskabet som eneste livsmål. Guvernanteromanens heltinde vil ikke finde sig i at være den passive i forhold til

manden. Hun konkurrerer med ham og kræver at blive respekteret som ligeværdig. Det skaber en splittelse i hendes identitet mellem hjemmelivet og arbejdet uden for hjemmet.

Ægteskabs- og guvernanteromanen udfoldede feminis-mens forskels- og ligheds-standpunkt svarende til henholdsvis fastholdelsen og overskridelsen af intimsfærens kvinderolle. Den traditionelle husmoderkultur og salonkulturen havde helt modsatrettede syn på kønnet. Mens husmoderkulturen understregede den biologiske kønsforskel, fremhævede salonkulturen de to køns intellektuelle ligeværdighed. Det lykkedes for romantikkens kvinder at fastholde begge de to kvindesyn som en del af deres identitet. De ville gerne ligestilles, men stadig være kvinder. Emancipationsromanens tema var diskussionen af dette kvindelige dilemma, som i forskellige versioner og med forskellige begrundelser endnu består.

Det genrehistoriske forløb fra ægteskabsromanen over guvernanteromanen til emancipationsromanen tegner en udvikling fra kvindernes begejstring for de nye livsmuligheder, intimsfæren gav dem, over deres krav om, at deres nye romantiske kvindelighed skulle have et større virkefelt i samfundet uden for familien, til et opgør med afhængigheden af manden og begrænsningerne for kvindernes individuelle livsudfoldelse.

Romantikens forfatterinder betragtede ikke udviklingen efter det moderne gennem-brud som et entydigt frem-

skridt. Nogle af de kvindelige positioner fra romantikken, som gennembruddet fejede af bordet, repræsenterer frem til i dag en miskendt værdi, som det har været et af mine mål at belyse. I 1900-tallet fik ligestilling højeste prioritet, men differentieringen af kønsrollerne er stadig en realitet. De 'kvindelige værdier', der ofte henvises til, blev udviklet i 1800-tallets intimsfære og kan studeres i deres tilblivelsesproces i periodens kvindelitteratur. Den fortæller om et kvindeliv, som skønt nu meget forandret indgår som en væsentlig del af også moderne kvinders kulturelle identitet. Konflikterne mellem hjem og arbejde, familie og individualitet, seksualitet og kønsrolle forblev hovedtemaer i det næste århundredes kvindelige dannelsesromaner.

CHARLOTTE KROLØKKE: TAKKETALE

PÅ RUNDTUR I MORS MAVE

Tak til Kraka-prisbestyrelsen og tak til Lene Myong for introduktionen. Det er med stor fornøjelse, at jeg i dag modtager denne fine pris og inviterer jer på et lille kikk ind i min forskning om 3D/4D ultralydsskanning: Prænatale portrætter, kærlighed ved første blik. Den forskning, som i dag honoreres, er baseret på feltarbejde på en dansk og en amerikansk ultralydsklinik – observationer som fandt sted fra 2007 til 2009.

Både den danske såvel som den amerikanske klinik er private klinikker – klinikker hvor den vordende families gode oplevelse er i centrum. Klinikker hvor gravide bliver mødt med kaffe, te og småkager samt en storsmilende jordmoder – en transformationsorienteret oplevelse, en rundtur i mors mave, hvor baby underholder os på fladskærmen, og hvor vi får et guidet blik ind i det indre: Her sutter baby på navlesnoren, putter sig ind til moderkagen, smiler og leger gemmeleg med os, samtidig med at de vordende forældre øver og eksperimenterer med en ny identitet – som mødre, fædre, bedsteforældre og – måske sågar som storesøster eller storebror til en lille ny konkurrent.

I mit arbejde anskuer jeg ultralydsskanningerne som en form for bioturisme og henter min inspiration fra kommunikations- og teknologiforskeren Kim Sawchuk. I skanningen bliver noget indre til noget kendt. Livmoderen bliver til babys første "hjem", en "legeplads", et "værelse", mens navlesnoren bliver til en "sut" og moderkagen en "hovedpude" eller en "dyne". Her bliver noget småt også til noget stort. Til trods for at et 26 uger gammelt foster kun vejer cirka 900 gram, så ligner det på fladskærmen en nyfødt baby med runde kinder og dobbelt-hage. I skarp modsætning til den grå og uklare 2D ultralydsskanning, som fordrer en ekspertlæsning, så fremstår fostret i 3D skanningen *ikke* som en udefinerbar kødklump, men snarere som en dukkehusbaby.

På de private klinikker guides deltagerne på rundtur gennem livmoderens indre, og jordmoderen formidler legende og entusiastisk fostrets bevægelser samt de indre organer i idealistiske termer: Nyrer bliver til "de flotteste nyrer" og hjernens struktur til "den fineste hjerne". Ikke alene får deltagerne et udvidet kendskab til fostrets anatomi, men fostret får også personlighed og i vores sammenhæng nok så interessant – også køn.

Køn formidles i skanningerne både legende og stereotyp. Hvor piger er prinsesser, så passer drengene meget godt til Dansk Folkepartis forårsforslag om at lette politiets arbejde ved at DNA-registrere alle nyfødte drengebørn – de er nemlig oftest i skanningen positioneret som små banditter. Der til kommer fortællinger, som legende understøtter gængse forestillinger om køn og seksualitet. Pigers blufærdighed (som i billedmaterialet er repræsenteret ved samlede ben), større smidighed (foden i munden), danseevner (når baby sparker med fødderne) og Hollywood-læber (fyldige læber) sættes op imod drengene, som frimodigt viser det hele (tissemanden som ligger og svømmer i fostervandet), spiller fodbold (når de sparker med fødderne) og har – i de danske skanninger – Kim Larsen-mund (stor og bred mund). Deltagerne er entusiastiske i tildelingen af kønede træk, samtidig med at enkelte udtrykker bekymring over adfærd eller udseende – det være sig tykke ben eller store ører. På den måde er køn og udse-

ende en valør, som synes at bekræfte deltagerne i, at barnet er sundt og velskabt.

På klinikkerne blander køn sig med både nationalitet, etnicitet og seksualitet. En amerikansk vordende mor udtrykker stor lettelse, da hun hører at hendes kommende barn er en dreng: "Så behøver jeg kun at bekymre mig om én tissemand," siger hun og positionerer derved fostret som ikke alene et heteroseksuelt drengefoster, men også pigers seksualitet, herunder deres uskyld, som både vigtig og vanskelig at beskytte og drenge som udfarende i deres lyst til piger. Også nationalitet og etnicitet sniger sig ind i ultralydsskanningen: Hvor man bider mærke i en lille opstoppertud på den danske klinik, så bliver det på den amerikanske klinik bemærket, at spansk-amerikanske fostre er langt mere gestikulerende og derfor også iscenesat som "naturligt" mere temperamentsfulde.

En rundtur i mors mave er både en materiel, diskursiv og social begivenhed. Den form for bioturisme, som vi her er vidne til, er desuden en medie-oplevelse, der mobiliserer og konfigurerer det indre, samtidig med at den gravide og hendes gæster positioneres

og positionerer sig som medaktører. I formidlingen af skanningen får fostret både køn, nationalitet og personlighed, samtidig med at de kommende forældre får en mulighed for at øve og gøre forældre rigtigt.

Med de kønsteoretiske briller kan vi se, hvorledes fokus tydeligvis skifter fra mor til foster, fra mave til medie, fra mors bånd med den endnu-ikke-fødte til fars bånd – og i det skifte tings- og rumliggøres den gravide krop, samtidig med at de små begejstringsudbrud (hvad man kan fristes til at kalde de små ultralyds-gasmer, som deltagerne næsten ufrivilligt lader komme til udtryk) er med til at forskyde og måske også problematisere vores forståelse af grænserne mellem menneske og maskine, det derinde og det herude. Tredimensionel skanningsteknologi tilføjer en simuleret realisme til graviditeten og søger at intensivere oplevelsen af at være gravid.

Deltagerne får forstærket deres tro på, at der faktisk er noget "derinde", samtidig med at de udtrykker tilfredshed med, at de nu mere fortrøstningsfuldt kan købe det rigtige (kønnede) babyudstyr. Observationerne viser, hvorledes kommende mødre og fædre

bruger velkendte fortolkningsrammer i deres forhandling og interaktion med ny teknologi, men også samtidig hvordan de bliver medforfattere på fortællingerne og det særligt, hvad angår fostrets køn, personlighed og sågar dets intentioner. Formidlingen er med til at skabe et slægtskab hvor det nye familiemedlem får en plads.

Vi kan altså, mener jeg, med fordel forstå nye visualiserings-teknologier og de biomedicinske praksisser, som følger i kølvandet herpå med køns- og teknologibevidste, oplevelseskulturelle og i dette tilfælde også humanistiske briller.

Afslutningsvist skylder jeg flere tak for den fornemme pris. Tak til Else Høyrup og Foreningen for Kønsforskning. Tak til Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation, som støttede mit feltarbejde. Tak til mine fantastiske kolleger på Kultur og Formidling i Odense – Anne Scott og Karen Hvidtfeldt – som altid støtter op og hilser mine ideer velkomne, til min kollega og ven Dag Heede, hvis arbejde inspirerer og giver mig smil på læben og sidst – men ikke mindst – en stor og uforbeholden tak til personalet på klinikkerne og de familier, som bød mig velkommen.